

FILIP BRYJKA

Wydział Nauk o Bezpieczeństwie Akademii Wojsk Lądowych

ORCID: 0000-0002-8613-1030

filip.bryjka@awl.edu.pl

Białoruskie i rosyjskie działania dezinformacyjne wobec Polski w kontekście antyreżimowych protestów przeciwko Alaksandrowi Łukaszence

Belarusian and Russian disinformation activities towards Poland

in the context of anti-regime protests against Alexander Lukashenko

Słowa kluczowe:

dezinformacja, wojna
hybrydowa, operacje
informacyjne, operacje
psychologiczne

Keywords:

disinformation, hybrid
warfare, information
operations, psychological
operations

Belarusian and Russian disinformation activities towards Poland in the context of anti-regime protests against Alexander Lukashenko

Since August 2020, the political situation in Belarus has become one of the key elements of Russia's information warfare against the transatlantic community. The main target of Belarusian and Russian information and psychological operations is Poland, repeatedly accused of interfering in the internal affairs of Belarus, inspiring a colour revolution, waging a hybrid war, supporting separatism, historical revisionism, preparation of military intervention or organising an armed coup and assassination of Lukashenko. The main research problem of this article is the answer to the question: what disinformation activities are Belarus and Russia conducting against Poland in connection with the political situation in Belarus after the falsification of the results of the presidential elections of 9 August 2020. The author analyses, among others, why Poland has become the main target of Belarusian and Russian disinformation operations, what the goals are of these activities, on what issues the Belarusian and Russian information narrative towards Poland is focused, and what the effectiveness is of these influence operations.

Od sierpnia 2020 r., gdy na Białorusi wybuchły antyreżimowe protesty wywołane sfałszowaniem przez reżim Alaksandra Łukaszenki wyników wyborów prezydenckich, białoruskie i rosyjskie ośrodki propagandowe prowadzą zorganizowaną kampanię dezinformacyjną¹ przeciwko niektórym państwom NATO i Unii Europejskiej. Na celowniku ich działań informacyjno-psychologicznych znalazły się przede wszystkim Stany Zjednoczone, Polska, Litwa i pozostająca poza strukturami euroatlantyckimi Ukraina. Państwa te jednoznacznie opowiedziały się po stronie protestujących i potępiły reżim za fałszerstwa wyborcze. W odpowiedzi władze w Mińsku i Moskwie wielokrotnie oskarżały je w swojej agendzie polityczno-medialnej o ingerowanie w wewnętrzne sprawy Białorusi, inspirowanie kolorowej rewolucji², prowadzenie wojny hybrydowej przeciwko władzom w Mińsku, wspieranie separatyzmu na Grodzieńszczyźnie, rewizjonizm historyczny, przygotowania do interwencji wojskowej NATO czy organizowanie zbrojnego przewrotu w celu usunięcia ostatniego dyktatora Europy. Realizowana przez białoruskie i rosyjskie ośrodki propagandowe

- 1 Dezinformacja to określony rozwinięty rodzaj przekazu opartego na fałszu, którego celem jest wywołanie u odbiorcy poglądu, decyzji, działania lub braku działania zgodnie z założeniem ośrodka, który planował proces wprowadzenia odbiorcy w błąd. Szerzej zob. R. Kupiecki, *Dezinformacja w stosunkach międzynarodowych. Geneza, cele, aktorzy, metody – zarys problemu*, [w:] R. Kupiecki i in., *Platforma Przeciwdziałania Dezinformacji – budowanie odporności społecznej. Badania i edukacja*, Dom Wydawniczy „Elipsa”, Warszawa 2021, s. 15–32.
- 2 Termin *kolorowa rewolucja* odnosi się do masowych wystąpień społeczeństw przeciwko niedemokratycznym władzom. Po raz pierwszy zastosowano go do scharakteryzowania protestów przeciwko Slobodanowi Miloševićowi w Serbii w 2000 r., a następnie gruzińskiej rewolucji róż w 2003, pomarańczowej rewolucji na Ukrainie w 2004 i tulipanowej rewolucji w Kirgistanie w 2005. Określenia *kolorowe rewolucje* używa się także wobec masowych protestów, które w ostatnich latach miały miejsce w większości państw postsowieckich oraz regionach Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej (m.in. arabskiej wiosny). W ocenie Kremla wydarzenia te były inspirowane i sterowane przez Zachód w celu osłabienia wpływów Rosji w strefie jej uprzywilejowanych interesów, czego dowodem ma być wsparcie finansowe, organizacyjne i szkoleniowe dla organizacji pozarządowych, które odgrywały istotną rolę w koordynacji protestów i utrzymywaniu mobilizacji społecznej. Rosyjska narracja określa wsparcie Zachodu dla przemian demokratycznych mianem *wojna hybrydowa*, co mocno kontrastuje z zachodnim rozumieniem tego terminu, przypisywanego przede wszystkim agresywnym działaniom podejmowanym przez Rosję wobec Ukrainy. Zob. N. Bouchet, *Russia’s „militarization” of colour revolutions*, „Policy Perspectives” (CSS ETH Zurich) 2016, vol. 4/2, s. 1–4.

strategia miała odwrócić uwagę od rzeczywistych powodów niezadowolenia białoruskiego społeczeństwa i przerzucić odpowiedzialność za sytuację w kraju na czynniki zewnętrzne. W działaniach tych chodziło również o delegitymizowanie inicjatyw obywatelskich i opozycyjnej aktywności politycznej, które w reżimowym przekazie przedstawiano jako kolaborację z wrogiem zewnętrznym. Zasadniczym celem była tu konsolidacja społeczeństwa wokół władzy usprawiedliwiającej stosowanie brutalnych metod represji potrzebą obrony przez zewnętrzną agresją.

Sytuacja na Białorusi stała się jednym z kluczowych elementów białoruskiej i rosyjskiej walki informacyjnej przeciwko wspólnocie transatlantyckiej³. Głównym celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na pytanie, jakie działania dezinformacyjne Białoruś i Rosja prowadziły przeciwko Polsce w związku sytuacją polityczną na Białorusi po sfałszowaniu wyników wyborów prezydenckich. Autor analizuje m.in., dlaczego Polska stała się obiektem informacyjno-psychologicznych operacji tych państw, jakie są cele tego oddziaływania, w oparciu o co kształtowana jest białorusko-rosyjska narracja informacyjna na kierunku polskim, a także jaka jest efektywność tych działań.

Z formułowanego przez Mińsk i Moskwę przekazu nie dowiemy się, że w sierpniu 2020 r. doszło do kolejnego, rażącego sfałszowania wyników wyborczych, a samą kampanię cechował brak transparentności i represje względem kontrkandydatów urzędującego prezydenta⁴. W reakcji na sfałszowanie wyborów na Białorusi doszło do masowych protestów, które następnie były brutalnie tłumione przez siły bezpieczeństwa. Tysiące osób zostało aresztowanych i poddanych różnym formom represji (w tym

- 3 Szerzej na temat rosyjskiej walki informacyjnej przeciwko państwom NATO i UE zob. A. Shekhovtsov, *The challenge of Russia's anti-Western information warfare*, „International Centre for Defence and Security” [online], 24 IV 2015 [dostęp: 12 V 2021]: <<https://icds.ee/the-challenge-of-russias-anti-western-information-warfare/>>.
- 4 Według oficjalnych danych w wyborach zwyciężył rządzący od 27 lat Alaksandr Łukaszenka, zdobywając ponad 80 proc. głosów, a na liderkę opozycji Swiatłanę Cichanouską zagłosowało niespełna 10 proc. wyborców. Rezultat głosowania odpowiadał publikowanym wynikom rządowych sondaży, wielokrotnie zawyżając rzeczywisty poziom poparcia dla prezydenta i zaniżając wyniki jego kontrkandydatki. Zob. K. Kłysiński, *Masowe protesty na Białorusi*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 10 VIII 2020 [dostęp: 4 V 2021]: <<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-08-10/masowe-protesty-na-bialorusi>>.

torturom)⁵. Na ulice wysłano jednostki wojsk wewnętrznych i uniemożliwiono pracę niezależnym obserwatorom, dziennikarzom oraz przedstawicielom Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), co ograniczyło dostęp do niezależnych źródeł informacji, a tym samym ułatwiło prowadzenie propagandy i dezinformacji. Narracja narzucana przez lojalne władze środki przekazu była jednak niewiarygodna dla odbiorców. Najpopularniejszymi źródłami informacji przelamującymi reżimowy monopol stały się kanały Nexta i Nexta Live w serwisach „Telegram” (ponad 1,2 mln obserwujących) i „You Tube” (ponad 640 tys. subskrypcji). Jednym z ich założycieli jest mieszkający w Polsce bloger Sciapan Puciła, uznawany przez reżim Łukaszenki za wroga publicznego numer jeden. Jego miejsce życia dało władzom na Białorusi pretekst do atakowania Polski, np. przypisywania Warszawie roli inspiratora i koordynatora protestów⁶, a nawet formułowania oskarżeń, że Rzeczpospolita zapewnia na swoim terytorium schronienie terrorystom.

Wraz z ponad pięćdziesięcioma innymi kanałami Nexta została uznana przez reżim Łukaszenki za medium ekstremistyczne⁷. Wiele niezależnych redakcji (m.in. „Naviny” i „Tut”) zablokowano, a pracujący dla nich dziennikarze zostali aresztowani lub poddani innym formom represji⁸. Ataki na wolne media, obrońców praw człowieka i aktywistów politycznych miały na celu zniszczenie wszelkich kanałów informacyjnych, których nie

- 5 Dokładna liczba ludzi, których arbitralnie zatrzymano na Białorusi w związku z protestami, nie jest znana. Według wysokiego komisarza Narodów Zjednoczonych ds. praw człowieka na początku grudnia 2020 r. było ich ponad 27 tys. Szerzej na temat skali represji na Białorusi zob. *Belarus: „You are not human beings”. State-sponsored impunity and unprecedented police violence against peaceful protesters*, Amnesty International, January 2021: <<https://www.amnesty.org/en/documents/eur49/3567/2021/en/>> [dostęp: 4 V 2021].
- 6 Kanały Nexta i Nexta Live wykorzystywano nie tylko do przekazywania wiadomości o sytuacji na Białorusi, ale także do koordynowania akcji protestacyjnych czy demaskowania brutalnych represji i łamania praw człowieka przez aparat bezpieczeństwa.
- 7 *Vlasti Belorussii priznali ekstremistskimi bolee 50 kanalov i chatov v Telegram, „TASS”* [online], 24 V 2021 [dostęp: 24 V 2021]: <<https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/11454399>>.
- 8 25 V 2021 r. na Białorusi było 421 więźniów politycznych. Za: *Aresztowani w „sprawie TUT.by” więźniami politycznymi*, „Biełsat” [online], 25 V 2021 [dostęp: 26 V 2021]: <<https://belsat.eu/pl/news/25-05-2021-aresztowani-w-sprawie-tut-by-wiezniami-politycznymi/>>.

kontroluje reżim, a tym samym osłabienie środowisk opozycyjnych dążących do zmiany dyktatorskiego systemu politycznego na Białorusi. O determinacji reżimu do walki z opozycjonistami najlepiej świadczy porwanie samolotu i uprowadzenie współzałożyciela kanału Nexta Ramana Pratasiewicza. Aby zatrzymać oskarżonego o organizację nielegalnych manifestacji aktywistę, białoruskie organy państwowe przeprowadziły operację specjalną (najprawdopodobniej we współpracy z rosyjskim wywiadem), która *de facto* była aktem terroryzmu państwowego. Na polecenie prezydenta Łukaszenki lecący z Aten do Wilna cywilny samolot pasażerski linii Ryanair zmuszony został przez uzbrojony białoruski MiG-29 do awaryjnego lądowania w Mińsku. Jako oficjalną przyczynę takiego działania podano zawiadomienie o ładunku wybuchowym na pokładzie. Informacje na temat źródła komunikatu o rzekomym zagrożeniu były już natomiast sprzeczne i mówiły o bojownikach Hamasu, serwerach z polskim IP czy informacji wysłanej ze Szwajcarii⁹. W rzeczywistości w samolocie nie znaleziono żadnej bomby, a celem dezinformacyjnych działań białoruskich służb specjalnych było sprowadzenie go na ziemię, gdy znajdował się w białoruskiej przestrzeni powietrznej, tylko po to, by aresztować opozycjonistę i jego partnerkę. Prócz nich na pokład nie wróciło jeszcze czterech obywateli Federacji Rosyjskiej – najprawdopodobniej funkcjonariuszy rosyjskich lub białoruskich służb wywiadowczych, których zadaniem było śledzenie Pratasiewicza i zabezpieczenie operacji¹⁰.

Na prorosyjskich portalach dezinformacyjnych, np. „Baltnews”, pojawiły się artykuły próbujące narzucić odmienną interpretację tych wydarzeń. Sugerowano w nich, że sprawa samolotu Ryanair była spiskiem zachodnich służb, dążących do pogłębienia międzynarodowej izolacji Białorusi¹¹.

9 *Łukaszenka: informacje o bombach płynęły z polskich adresów IP*, „Polsat News” [online], 26 V 2021 [dostęp: 27 V 2021]: <<https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-05-26/lukaszenka-informacje-o-bombach-plynely-z-polskich-adresow-ip/>>.

10 P. Żochowski, *Porwanie Pratasiewicza – brutalna gra Łukaszenki*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 24 V 2021 [dostęp: 24 V 2021]: <<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-05-24/porwanie-pratasiewicza-brutalna-gra-lukaszenki>>.

11 *Kombinaciâ s Protasevičem. Kak Zapad mog sam ustroit' operaciû „lovlâ na živca”*, „Baltnews” [online], 24 V 2021 [dostęp: 24 V 2021]: <https://baltnews.lt/vnutri_Lithuania_politika_novosti/20210524/1020816098/Kombinatsiya-s-Protasevichem-Kak-Zapad-mog-sam-ustroit-operatsiyu-lovlya-na-zhivtsa.html>.

Podobne tezy głoszone były po otruciu rosyjskiego opozycjonisty Aleksieja Nawalnego przez funkcjonariuszy Federalnej Służby Bezpieczeństwa (FSB). Mimo zdemaskowania sprawców przez międzynarodowy zespół śledczy Bellingcat¹² rosyjskie ośrodki dezinformacyjne szerzyły teorie spiskowe, sugerując, że zamach na Nawalnego był inscenizacją zachodnich wywiadów (w szczególności Amerykanów), których celem jest wywołanie masowych protestów w Rosji¹³. Opozycjonista nazywany był natomiast agentem NATO, współpracownikiem CIA i narzędziem w rękach Zachodu¹⁴. Tezy o zewnętrznym spisku powiełał także prezydent Łukaszenka, przekonując, że białoruskie służby specjalne przechwyciły rozmowę oficerów polskiego i niemieckiego wywiadu, z której wynikało jakoby, że otrucie Aleksieja Nawalnego to fałszerstwo mające odciągnąć Władimira Putina od zaangażowania na Białorusi¹⁵.

Polska jako główny wróg zewnętrzny reżimu Łukaszenki

Białoruś odgrywa istotną rolę w polskiej polityce zagranicznej na kierunku wschodnim z uwagi na sąsiedztwo obu państw, liczącą ok. 295 tys. osób

- 12 *FSB team of chemical weapon experts implicated in Alexey Navalny Novichok poisoning*, „Bellingcat” [online], 14 XII 2020 [dostęp: 4 V 2021]: <<https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2020/12/14/fsb-team-of-chemical-weapon-experts-implicated-in-alexey-navalny-novichok-poisoning/>>.
- 13 Rzecznik prasowy Kremla Dmitrij Pieskow oskarżył w telewizji Rosssija 1 Amerykanów o wspieranie nielegalnych protestów i ingerowanie w wewnętrzne sprawy Rosji. Zob. *Kremlin spokesman slams US embassy's posts about rallies as indirect interference*, „TASS” [online], 24 I 2021 [dostęp: 4 V 2021]: <<https://tass.com/politics/1248303>>.
- 14 W wywiadzie dla RIA Nowosti szef Służby Wywiadu Zagranicznego Federacji Rosyjskiej Siergiej Naryszkin oskarżył o próbę zamordowania Nawalnego państwa NATO. Miały one rzekomo złożyć go w ofierze, by doprowadzić do masowych protestów w Rosji. *Russian spy chief says Navalny poisoned by West; Siberian police disagree*, „Radio Free Europe. Radio Liberty” [online], 6 XI 2020 [dostęp: 4 V 2021]: <<https://www.rferl.org/a/russian-spy-chief-says-navalny-poisoned-by-west-siberian-police-disagrees/30933876.html>>.
- 15 A. Krzysztozek, *Łukaszenka twierdzi, że przechwycił rozmowę odrzucającą tezę o otruciu Nawalnego*, „Euractiv” [online], 3 IX 2020 [dostęp: 4 V 2021]: <<https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-ue/news/lukaszenka-misztustin-navalny-otrucie-polska-niemcy/>>.

mniejszość polską¹⁶, białorusko-rosyjską współpracę wojskową oraz geostrategiczne znaczenie Białorusi dla bezpieczeństwa Polski i całej wschodniej flanki NATO¹⁷. Szanse na zbudowanie partnerskich relacji między Mińskiem i Warszawą, jakie istniały w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych, zmaleły w 1994 r. po dojściu do władzy Aleksandra Łukaszenki. Odrzucił on koncepcję państwa neutralnego, zrezygnował z budowania demokratycznego modelu rządów na rzecz autorytaryzmu i obrał kurs na reintegrację z Rosją, czego przejawem było m.in. tworzenie w latach 1996–2000 Państwa Związkowego Białorusi i Rosji¹⁸. Zacieśnienie politycznych, gospodarczych i wojskowych więzów z Moskwą uzasadniane było wtedy przez Łukaszenkę zagrożeniem ze strony polskiego rewizjonizmu terytorialnego i kwestią rozszerzenia NATO na wschód. Białoruska propaganda zarzucała wówczas Polsce militaryzację Europy Środkowo-Wschodniej oraz dążenie do wciągnięcia Sojuszu w konflikty z jej sąsiadami. Działania te miały

- 16 Są to oficjalne dane ze spisu powszechnego Republiki Białorusi z 2009 r. Przedstawiciele polskiej mniejszości uważają je jednak za niewiarygodne, szacując liczbę zamieszkujących na Białorusi rodaków nawet na 1,2 mln. *Nacional'nyj sostav naseleniâ, grażdanstvo*, „Nacional'nyj statističeskij komitet Respubliki Belarus” [online, dostęp: 18 X 2021]: <<https://www.belstat.gov.by/informatsiya-dlya-respondenta/perepis-naseleniya/perepis-naseleniya-2009-goda/vyhodnye-reglamentnye-tablitsy/natsionalnyi-sostav-naseleniya-grazhdanstvo/>>; K. Fedorowicz, *Polacy na Białorusi*, [w:] *Mniejszość polska na Białorusi, Litwie, Łotwie i Ukrainie: uwarunkowania, stan aktualny, perspektywy*, red. T. Stępniewski, Lublin 2020 (Prace Instytutu Europy Środkowej, 9/2020), s. 20–21.
- 17 Terytorium Białorusi należy traktować jako przedłużenie rosyjskich zdolności wojskowych na kierunku zachodnim. Dzięki ścisłej integracji wojskowej z Białorusią Rosja zyskuje m.in. możliwość przetrzutu swoich sił i środków wojskowych na granicę z państwami NATO, prowadzenie operacji ofensywnych przeciwko Polsce, państwu bałtyckim i Ukrainie (w tym operacji specjalnych), zwiększenie zdolności w zakresie radiolokacji, rozpoznania, walki elektronicznej czy obrony powietrznej w ramach strefy antydoświadczalnej (*Anti Access/Area Denial* – A2/AD). Rosja dysponuje też na Białorusi własną infrastrukturą wojskową, na którą składają się 474 Samodzielny Węzeł Radiotechniczny w Hancewiczach (stacja radiolokacyjna systemu wczesnego ostrzegania o ataku rakietowym „Wołga”) oraz 43 Węzeł Łączności Marynarki Wojennej FR „Wilejka” (rosyjska stacja radarowa „Antiej”), a oprócz tego korzysta z baz lotniczych w Bobrujsku i Baranowiczach. Szerzej zob. A. Wilk, *Rosyjska armia białoruska. Praktyczne aspekty integracji wojskowej Białorusi i Rosji*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2021 (Raport OSW).
- 18 Szerzej zob. K. Kakareko, *Państwo Związkowe Białorusi i Rosji*, „Środkoeuropejskie Studia Polityczne” 2008, nr 1, s. 293–328.

podważyć wizerunek i wiarygodność Warszawy, a tym samym utrudnić jej przystąpienie do NATO.

Antyzachodnia retoryka nie ułatwiała dialogu politycznego między sąsiadami. Po wejściu do struktur euroatlantyckich Polska starała się działać na rzecz demokratyzacji Białorusi. Wspieranie środowisk opozycyjnych, inicjatyw pozarządowych i społeczeństwa obywatelskiego postrzegane były jednak przez władze w Mińsku jako działania zmierzające do zmiany reżimu, ingerencja w sprawy wewnętrzne czy wroga aktywność wywiadowcza, co prowadziło do pogorszenia relacji dwustronnych. Przekonanie o wrogich intencjach Warszawy wzmacniane było przez poparcie Polski dla pomarańczowej rewolucji na Ukrainie w 2004 r. czy intensyfikację działań na rzecz demokratyzacji Białorusi w latach 2006–2010¹⁹. Białoruska i rosyjska propaganda usilnie starają się wpisać polską politykę zagraniczną na kierunku wschodnim we własną narrację geopolityczną, przypisując Białorusi rolę zastępczego pola bitwy między Wschodem a Zachodem. W ocenie reżimu Łukaszenki wszelkie kroki dyplomatyczne, a nawet inicjatywy sektora pozarządowego, których celem jest budowa społeczeństwa obywatelskiego i demokratyzacja życia politycznego na Białorusi, są konspiracyjnymi działaniami zmierzającymi do odsunięcia od władzy Łukaszenki, a tym samym włączenia Białorusi do zachodniej strefy wpływów. Warto jednak podkreślić, że w przeciwieństwie do ukraińskiego Euromajdanu z lat 2013–2014 kwestia integracji z Zachodem w ogóle nie pojawiła się w agendzie trwających od sierpnia 2020 r. protestów na Białorusi. Wpisywanie tych wydarzeń w geopolityczną narrację rywalizacji Wschodu z Zachodem ma wyraźnie instrumentalny charakter i służy deprecjonowaniu demonstracji poprzez przypisywanie im charakteru sterowanej z zewnątrz kolorowej rewolucji (wojny hybrydowej) oraz odwracaniu uwagi od rzeczywistych przyczyn niezadowolenia społeczeństwa: m.in. fałszerstw wyborczych, niedemokratycznego modelu rządów, ograniczania wolności czy brutalnych represji.

Od początku kryzysu politycznego na Białorusi Polska aktywnie wspiera tamtejsze społeczeństwo obywatelskie w dążeniu do demokratycznych przemian i dostarcza mu pomoc humanitarną. W reakcji na sfalszowanie wyników wyborów i represje wobec demonstrantów władze w Warszawie podjęły

19 Przejawami tego były m.in. wznowienie nadawania białoruskojęzycznego Radia „Racja”, próby konsolidacji białoruskiej opozycji, poparcie dzinsowej rewolucji, utworzenie telewizji Bielsat i wprowadzenie Karty Polaka.

działania dyplomatyczne, których celem było skłonienie reżimu do przeprowadzenia ponownych (tym razem uczciwych i transparentnych) wyborów prezydenckich. Tego rodzaju inicjatywy zostały jednak jednoznacznie potępione i odrzucone przez Alaksandra Łukaszenkę. Polski rząd uruchomił ponadto wart 50 mln zł program „Solidarni z Białorusią”, który obejmuje wsparcie dla osób represjonowanych, stypendia dla naukowców i studentów, ułatwienia przy wjeździe do Polski i w dostępie do rynku pracy, pomoc niezależnym mediom (telewizji Bielsat, inicjatywie Karta'97 i radiu Racja), a także nowy program dla organizacji pozarządowych wspierających społeczeństwo obywatelskie oraz niezależne media białoruskie²⁰. Reżim Łukaszenki uznał te działania za wrogie i wywrotowe. W odpowiedzi na zaangażowanie Warszawy uruchomiono więc zakrojoną na dużą skalę kampanię dezinformacyjną przeciwko Polsce, której celem jest przede wszystkim:

- kreowanie wizerunku Rzeczypospolitej jako podmiotu prowadzącego wobec Białorusi wrogie działania, odpowiedzialnego za destabilizację sytuacji wewnętrznej oraz stanowiącego zagrożenie dla integralności terytorialnej i podmiotowości tego państwa;

- podważenie wiarygodności Polski i NATO na arenie międzynarodowej poprzez kreowanie wizerunku państwa i sojuszu jako odpowiedzialnych za eskalację polityczno-wojskowej sytuacji w Europie Wschodniej;

- przypisanie Polsce etykiety państwa prowadzącego politykę rewizjonistyczną;

- oddziaływanie na białoruskie, rosyjskie i polskie społeczeństwo poprzez straszenie perspektywą konfliktu zbrojnego na obszarze tych państw;

- budowanie w opinii publicznej na Białorusi i w Rosji wrogości wobec państw Zachodu (zwłaszcza USA, Polski i Litwy);

- uzasadnienie brutalności białoruskich sił porządkowych wobec osób protestujących przeciwko reżimowi Łukaszenki²¹.

Najwyższą cenę za antypolskie działania władz w Mińsku ponoszą przedstawiciele polskiej mniejszości, prezentowanej przez białoruską

20 *Plan „Solidarni z Białorusią” – Polska wesprze represjonowanych*, „Serwis Rzeczypospolitej Polskiej” [online], 14 VIII 2020 [dostęp: 4 V 2020]: <<https://www.gov.pl/web/premier/plan-solidarni-z-bialorusia--polska-wesprze-represjonowanych>>.

21 *Polska jako wróg*, „Serwis Rzeczypospolitej Polskiej” [online, dostęp: 4 V 2020]: <<https://www.gov.pl/web/sluzby-specjalne/ataki-medialne-na-polske-w-zwiazku-z-wydarzeniami-na-bialorusi>>.

propagandę jako piąta kolumna. Represje dotyczą m.in. nauczycieli języka polskiego, dziennikarzy i aktywistów. Znaleźli się wśród nich np. redaktor Andrzej Poczobut oraz prezes Związku Polaków na Białorusi Andżelika Borys, oskarżeni o nawoływanie do nienawiści narodowej i religijnej oraz rehabilitację nazizmu. Polska mniejszość od lat jest zakładnikiem reżimu Łukaszenki, który wykorzystuje ją w dyplomatycznej grze z Warszawą. Represje wobec Polaków są elementem szerszej kampanii przeciwko społeczeństwu obywatelskiemu na Białorusi oraz szeroko zakrojonych operacji dezinformacyjnych wobec własnych obywateli i zagranicy.

Od kolorowej rewolucji do wojny hybrydowej

Od początku antyreżimowych protestów białoruskie i rosyjskie ośrodki propagandowe powielają tezę, że wystąpienia przeciwko Łukaszence są inspirowaną z zewnątrz kolorową rewolucją. Takie postawienie sprawy jasno rozkłada role po stronach dobra i zła, wskazując jednocześnie legitymizację białoruskich władz będących rzekomo ofiarą działań wrogów zewnętrznych i – w domniemaniu – ich miejscowych współpracowników, którymi w praktyce stają się wszyscy protestujący przeciwko działaniom reżimu. W ocenie władz za organizację i finansowanie demonstracji odpowiedzialne są Polska, Litwa, USA oraz Ukraina, w interesie których ma leżeć nie tylko destabilizacja Białorusi, ale także dokonanie interwencji wojskowej w celu oderwania części jej terytorium.

Straszenie Białorusinów kolorową rewolucją, polskim rewizjonizmem czy perspektywą konfliktu między Wschodem a Zachodem nie są niczym nowym w białoruskiej i rosyjskiej agendzie dezinformacyjnej. Od lat wykorzystuje się te kwestie do zastraszania i konsolidowania społeczeństw w celu utrzymania autorytarnych reżimów. Scenariusz kolorowej rewolucji uznawany jest za jedno z największych zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego obu państw, co znajduje odzwierciedlenie w rosyjskich i białoruskich dokumentach strategicznych²². Oba reżimy doświadczyły w swojej historii

22 W rosyjskiej doktrynie wojennej z 2021 r. do głównych zagrożeń zewnętrznych zaliczono m.in. „ustanowienie w państwach graniczących z Federacją Rosyjską reżimów, w tym na drodze obalenia legalnych służb władzy państwowej, których polityka stanowi zagrożenie dla interesów Federacji Rosyjskiej”. Jako zagrożenie wewnętrzne na pierwszym miejscu wskazano natomiast „działalność ukierunkowaną na siłowe

protestów, które co prawda nie doprowadziły do ustąpienia autorytarnych przywódców, lecz uświadomiły im, że takie ryzyko istnieje. Przykładami niech będą dzinsowa rewolucja na Białorusi w 2006 r. czy powyborcze protesty w Rosji w 2012 r.

W przekonywanie światowej opinii publicznej do narzucanej przez Mińsk i Moskwę interpretacji wydarzeń na Białorusi zaangażowani są najwyżsi urzędnicy obu państw (zwłaszcza z resortów siłowych). Przykładem jest wypowiedź szefa Służby Wywiadu Zagranicznego Federacji Rosyjskiej Siergieja Naryszkina, który stwierdził w artykule dla agencji TASS, że „sytuacja na Białorusi jest przejawem kolejnej kolorowej rewolucji inspirowanej przez Zachód przeciwko interesom Moskwy”. W jego ocenie „białoruskie protesty zostały wywołane przez amerykańską agencję wywiadowczą CIA i Departament Obrony”, a „bojownicy wyszkoleni w Polsce, Gruzji, Ukrainie i państwach bałtyckich”²³. Narracji tej wtórowały wypowiedzi Łukaszenki, który na antenie rosyjskich i białoruskich kanałów telewizyjnych przekonywał, że w Polsce oraz na Litwie i Ukrainie działają „centra operacji informacyjnych i psychologicznych prowadzące działalność o antybiałoruskim charakterze”. Zdaniem prezydenta Białorusi w instytucjach tych mieli pracować amerykańscy specjaliści ds. wojny hybrydowej²⁴.

Szczególną rolę białoruscy komentatorzy i dziennikarze przypisali Centralnej Grupie Działań Psychologicznych z Bydgoszczy (CGDP) – polskiej

obalenie ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej [oraz] destabilizację sytuacji wewnątrzpolitycznej”. Podkreśla się przy tym „niezgodne z prawem międzynarodowym wykorzystywanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych w celach wojskowo-politycznych” oraz „rosnącą działalność wywrotową służb i organizacji specjalnych zagranicznych państw oraz ich koalicji przeciwko Federacji Rosyjskiej”. *Doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2015, nr 35: <<https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/DoktrynaFederacjiRosyjskiej.pdf>> [dostęp: 4 X 2021]. Do białoruskich dokumentów strategicznych zagrożenie agresją hybrydową wprowadzone zostało po aneksji Krymu i wywołaniu przez Rosję wojny w Donbasie, co w połączeniu z nieuznaniem przez Mińsk parapaństw w Gruzji i na Ukrainie świadczy, że reżim Łukaszenki obawia się realizacji takiego scenariusza także przez swojego sojusznika. Zob. A. Ivanova, *Belarus between NATO and CSTO. Law and geopolitics*, „Belarus & Global Politics” 2019, No. 1, s. 5.

23 *Russian intelligence head says CIA, Pentagon implicated in Belarus unrest*, „TASS” [online], 29 IX 2020 [dostęp: 4 V 2021]: <<https://tass.com/politics/1206455>>.

24 *Lukašenko zaávil o sozdanii antibeloruskogo informacionnogo centra na Ukraine*, „Lenta” [online], 27 XI 2020 [dostęp: 30 IV 2021]: <<https://lenta.ru/news/2020/11/27/centry/>>.

jednostce wojskowej specjalizującej się działaniach psychologicznych²⁵. W lutym 2021 r. białoruska telewizja państwowa TV BT1 wyemitowała w programie *Poniatnaja politika* materiał pt. 'Psychologia oszustwa – czarne pająki', w którym oskarżono CGDP o wywołanie i sterowanie masowymi protestami na Białorusi²⁶. W dwudziestominutowym materiale prowadzący Siergiej Gusaczenko oskarżył Polskę o destabilizowanie Białorusi z wykorzystaniem środków:

- politycznych (rządowego programu „Solidarni z Białorusią”),
- medialnych (finansowania działalności telewizji Bielsat i radia Racja),
- militarnych (prowadzenia wojny hybrydowej przez CGDP).

Autorzy programu nie podali przy tym żadnych dowodów wskazujących na zaangażowanie CGDP w działania na Białorusi, a dla uwiarygodnienia swojej tezy zaprosili liczne grono rzekomych ekspertów. Jednym z nich jest Aleksandr Malkiewicz – wiceszef Komisji ds. Mediów i Informacji Izby Społecznej – organu doradczego rosyjskich władz. Nie przytaczając źródła informacji, stwierdził, że w CGDP „służy 200 specjalistów w sferze psychologii, socjologii oraz IT, z których 70 proc. zna kilka języków obcych”. Opinii Malkiewicza wtórował były oficer radzieckiego specnazu płk. Siergiej Kozłow, stwierdzając, że „czarne pająki identyfikują w sieciach społecznościowych liderów opinii, wrzucając do sieci konkretną informację, potem się z nimi komunikują i werbują do współpracy”²⁷. Podobną narrację budowano w programie *Kontury* wyemitowanym przez białoruską telewizję państwową ONT²⁸, a także na łamach rosyjskiej gazety „Komsomolskaja

25 Zadania w tym zakresie żołnierze CGDP realizowali m.in. w trakcie misji pokojowych w Iraku i Afganistanie. T. Kacała, *Działania psychologiczne w Siłach Zbrojnych RP*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2014.

26 Określenie *czarne pająki* nawiązuje do oznak rozpoznawczych jednostki. *Raskroem tajnu „černyh paukov”! Personal, sekretnye časti, speczadaniâ, NATO, SŠA. Ponâtnaâ politika*, „You Tube” [online], 25 I 2021 [dostęp: 30 IV 2021]: <<https://www.youtube.com/watch?v=q2-Hhs-yAqo>>.

27 *Bielsat i „czarne pająki” z Bydgoszczy. Białoruska TV znów oskarża Polskę o prowadzenie operacji psychologicznej*, „Bielsat” [online], 26 I 2021 [dostęp: 26 I 2021]: <<https://belsat.eu/pl/news/bielsat-i-czarne-pajaki-z-bydgoszczy-bialoruska-tv-znow-oskarza-polske-o-prowadzenie-operacji-psychologicznej/>>.

28 *Kontury: Lukaŝenko v Vitebskoj oblasti; protesty i mitingi; školy i davlenie na učitelej*, „You Tube” [online], 31 VIII 2020 [dostęp: 30 IV 2021]: <<https://www.youtube.com/watch?v=3ZNxJycGxf4>>.

prawda”, gdzie płk. Kozłow sugerował, że CGDP odpowiada za emitowanie materiałów na kanałach Nexta i Nexta Live, a „polski wywiad na zlecenie USA rekrutuje i wysyła na Białoruś ukraińskich sabotażystów”²⁹.

Tego rodzaju oskarżenia pod adresem USA, Polski, Litwy i Ukrainy formułowane były nie po raz pierwszy. W 2015 r. Władimir Putin zarzucał Waszyngtonowi i Warszawie szkolenie ukraińskich bojówek i inspirowanie rewolucji na Majdanie³⁰ oraz wysyłanie do walk w Donbasie zagranicznych bojowników z NATO’s Foreign Legion³¹. W marcu 2017 r. Łukaszenka oskarżył z kolei Polskę, Litwę i Ukrainę o szkolenie oraz finansowanie Białego Legionu – powstałej w połowie lat dziewięćdziesiątych białoruskiej organizacji narodowo-patriotycznej oskarżonej o przygotowanie zbrojnego przewrotu. Rzekomy spisek miał zostać udaremniony przez KGB i zakończyć się aresztowaniem 35 domniemych prowokatorów oskarżonych o stworzenie nielegalnej formacji zbrojnej. O absurdalności tych zarzutów świadczy fakt, że organizacja zakończyła działalność w 2005 r., a zarekwirowane przez KGB uzbrojenie to repliki ASG wykorzystywane do rekonstrukcji historycznych³².

Sprawa zbrojnego przewrotu powróciła do agendy dezinformacyjnej prezydenta Białorusi w kwietniu 2021 r., kiedy w Moskwie zatrzymano amerykańsko-białoruskiego prawnika Juryja Ziankowicza i białoruskiego politologa Alaksandra Fiadutę, a na Białorusi – lidera opozycyjnego Białoruskiego Frontu Ludowego Ryhora Kastusioua. Zdaniem KGB i FSB osoby te planowały wspólnie z opozycyjnie nastawionymi generałami wojskowy zamach stanu według scenariusza kolorowych rewolucji, z udziałem lokalnych i ukraińskich nacjonalistów, a także z założeniem fizycznej

29 D. Stešin, *Sergej Kozlov, veteran specnaza: Belorussiej zanimaŭsâ pol’skaâ „Central’naâ gruppâ psichologičeskich dejstvij”*, „Komsomol’skaâ pravda” [online], 21 VIII 2020 [dostęp: 21 VIII 2020]: <<https://www.kp.ru/daily/217171/4273716/>>.

30 R. Kocieszewski, *Ukraińskie bojówki szkolono w Polsce. Putin opowiada o rewolucji na Majdanie*, „Wirtualna Polska” [online], 28 VI 2017 [dostęp: 28 VI 2017]: <<https://wiadomosci.wp.pl/ukrainskie-bojowki-szkolono-w-polsce-putin-opowiada-o-rewolucji-na-majdanie-6138474027038849a>>.

31 K. Rękawek, *Neither „NATO’s foreign legion” nor the „Donbass international brigades.” (Where are all the foreign fighters in Ukraine?)*, The Polish Institute of International Affairs, March 2015 (PISM Policy Paper, 6 (108)), s. 1.

32 *„Biały Legion” – Łukaszenka oskarża tajemniczą organizację o przygotowywanie przewrotu na Białorusi*, „Bielsat” [online], 23 III 2017 [dostęp: 23 III 2018]: <<https://naviny.belsat.eu/pl/news/bialy-legion-lukaszenka-oskarza-tajemnicza-organizacje-o-przygotowywanie-przewrotu-na-bialorusi/>>.

eliminacji prezydenta Łukaszenki³³. Konsultacje w tej sprawie mieli prowadzić z przedstawicielami USA i Polski. Pojawia się tu jednak pytanie retoryczne: Dlaczego domniemani spiskowcy zdecydowali się odbyć spotkanie w Moskwie, gdzie panuje wysoki reżim kontrwywiadowczy, narażając się na dekonspirację? Czy było to więc działanie nieświadome, czy też sprytnie przygotowana prowokacja białoruskich służb specjalnych? Nagrania z rozmów tych osób zostały upublicznione i wykorzystane przez białoruską telewizję ONT na froncie informacyjno-propagandowym³⁴.

Militaryzacja antypolskiej narracji

Obawa przed inspirowaną z zewnątrz rewolucją, przewrotem czy konfliktem zbrojnym wynika z zakorzenionego w radzieckiej i rosyjskiej kulturze strategicznej syndromu oblężonej twierdzy. Przekonanie rosyjskich elit o dążeniach Zachodu, by strategicznie okrążyć Rosję przez tworzenie baz wojskowych w jej sąsiedztwie i obalić władze na Kremlu, jest jednym z ideologicznych fundamentów dezinformacyjnych działań prowadzonych przez rosyjskie służby specjalne³⁵. Mit ten pozwala usprawiedliwiać rosyjską ekspansję terytorialną na obszarze tzw. bliskiej zagranicy i umożliwia kreowanie fałszywego obrazu NATO jako instytucji wrogiej i zagrażającej Rosji. W ten sposób władze w Moskwie konsolidują krajową opinię publiczną i tłumaczą potrzebę utrzymywania wysokich wydatków na zbrojenia. Mimo że wielonarodowe bataliony NATO rozmieszczone w Polsce i państwach bałtyckich mają charakter defensywny i są reakcją Zachodu na rewizjonistyczną politykę Rosji, Moskwa wykorzystuje tę okoliczność do wzmacniania Zachodniego i Południowego Okręgu Wojskowego³⁶, oskarżając jednocześnie Zachód o militaryzację Europy Środkowo-Wschodniej.

33 K. Kłysiński, P. Żochowski, *FSB ujawnia próbę „zamachu” na Łukaszenkę*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 19 IV 2021 [dostęp: 19 IV 2021]: <<https://www.oswwaw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-04-19/fsb-ujawnia-probe-zamachu-na-lukaszenke>>.

34 Zob. *Vooružennyj mâtež v Belarusi: Feduta, Zenkovič, Makar, Kostusev gotovili zahvat i ubijstvo*, „You Tube” [online], 17 IV 2021 [dostęp: 17 V 2021]: <<https://www.youtube.com/watch?v=PpV9s6YIflo>>.

35 J. Darczewska, *Obrońcy oblężonej twierdzy. O historycznej legitymizacji służb specjalnych Rosji*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2018 (Punkt Widzenia, 70).

36 A. M. Dyner, *Rosja wzmacnia potencjał wojskowy na zachodzie państwa*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 13 VI 2016 (Biuletyn PISM, 13).

Już w sierpniu 2020 r. prezydent Łukaszenka przestrzegął swoich rodaków, że inspirowane z zewnątrz demonstracje są zaledwie elementem przygotowań do interwencji wojskowej NATO, której celem miałyby być oderwanie od Białorusi Grodzieńszczyzny – północno-zachodniej części kraju zamieszkaney w znacznym stopniu przez mniejszość polską (ok. 300 tys. osób stanowiących 25 proc. ludności obwodu). Białoruskie i rosyjskie media, a także prorosyjskie kanały dezinformacyjne w Polsce powielaly fałszywe doniesienia na temat rzekomego wywieszania polskich flag w Grodnie i przygotowaniach do interwencji NATO. Według władz w Mińsku miała o tym świadczyć wzmożona aktywność amerykańskich wojsk w Polsce – udział w ćwiczeniach, których celem było sprawdzenie zdolności USA do szybkiego reagowania i rozmieszczenia sił na wschodniej flance. Chociaż sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg zapewniał, że ćwiczenia te nie mają związku z aktualną sytuacją na Białorusi, a Sojusz Północnoatlantycki nie stanowi zagrożenia dla tego państwa³⁷, to prezydent Łukaszenka postanowił wykorzystać zaistniałe okoliczności, by skierować do zachodnich okręgów dodatkowe oddziały wojska postawione w stan podwyższonej gotowości bojowej³⁸. W marcu 2021 r. podjęta została z kolei decyzja o utworzeniu trzech białorusko-rosyjskich ośrodków szkolenia bojowego w Niżnym Nowgorodzie oraz obwodach kalininogradzkim i grodzieńskim, co ma być „odpowiedzią na zagrożenie ze strony państw zachodnich”³⁹.

Dla obserwatorów i analityków zajmujących się bezpieczeństwem w Europie Wschodniej reakcja białoruskich władz w zasadzie nie powinna być zaskoczeniem. Insynuacje o wspieraniu przez Polskę i Litwę separatyzmu na Grodzieńszczyźnie są stałym elementem białorusko-rosyjskich manewrów wojskowych „Zapad”. W 2017 r. scenariusz tych ćwiczeń zakładał penetrację terytorium Państwa Związkowego Rosji i Białorusi

37 *NATO denies Belarus claim of military buildup, but watching situation*, „Reuters” [online], 16 VIII 2020 [dostęp: 26 V 2021]: <<https://www.reuters.com/article/uk-belarus-election-nato-idUKKCN25CoG9>>.

38 *Belarus puts troops along Western border on full combat alert*, „TASS” [online], 18 VIII 2020 [dostęp: 26 V 2021]: <<https://tass.com/world/1191107>>.

39 *A. Ermolov, Otvet na dejstviâ Zapada: voennye Rossii i Belorussii budut trenirovat'sâ vmeste*, „Gazeta” [online], 5 III 2021 [dostęp: 26 V 2021]: <<https://www.gazeta.ru/army/2021/03/05/13501874.shtml>>.

przez nielegalne ugrupowania zbrojne dokonujące zamachów terrorystycznych, aktów dywersji i sabotażu w celu destabilizacji sytuacji wewnętrznej. Grupy ekstremistyczne fikcyjnej Wejsznorii (tj. północno-zachodniej części Białorusi) wspierane były w tym scenariuszu przez Lubenię (Polskę) i Wesbarię (Litwę), które zapewniały im dostawy sprzętu wojskowego oraz pomoc logistyczną⁴⁰.

Podobny scenariusz zrealizowano w trakcie manewrów „Zapad” w 2021 r. Nazwy fikcyjnych agresorów uległy co prawda zmianie na Sojusz Wilii, Pomorza i Republiki Polarnej, lecz istota problemu pozostała ta sama – pojawienie się nielegalnych grup zbrojnych wspieranych przez podmioty zewnętrzne i miejscową ludność o nastawieniu separatystycznym. Główną przyczyną pogorszenia się sytuacji w regionie były tutaj próby zdestabilizowania Republiki Polesia (Białorusi) i zmiany władzy (nawiązanie do sytuacji z sierpnia 2020 r.) oraz oderwania części jej terytorium (odwołanie do kwestii Grodzieńszczyzny i sformułowanych przez Łukaszenkę oskarżeń o tworzenie na Białorusi polskiej piątej kolumny). W wyniku niepowodzenia operacji zmiany reżimu umowny przeciwnik rozpoczął działania zbrojne, co spotkało się z sojuszniczą odpowiedzią Polesia i Federacji Centralnej (Rosji) współtworzących Państwo Związkowe Republiki Polesia i Federacji Centralnej. Ćwiczeniom „Zapad-21” towarzyszyła szeroko zakrojona operacja dezinformacyjna, mająca przedstawić je jako działania obronne Białorusi i Rosji przed narastającą agresją ze strony NATO. Andrzej Wilk i Piotr Żochowski z Ośrodka Studiów Wschodnich zauważają, że „w istocie scenariusz ćwiczeń ma charakter ofensywny. Poczynione manipulacje mają przekonać odbiorcę, że zakłada on ograniczony konflikt obronny z Polską i państwami bałtyckimi, które są zainteresowane

40 Część scenariusza dotycząca reakcji na wspieraną z zewnątrz rebelię była zaledwie wstępem do większego konfliktu między armiami regularnymi, o czym świadczy chociażby wykorzystanie na dużą skalę wojsk artyleryjskich i obrony przeciwlotniczej. Wojska rosyjskie i białoruskie ćwiczyły odpieranie agresji poprzez: rozmieszczenie jednostek na terytoriach opanowanych przez rebeliantów w celu odizolowania ich zgrupowań, operacje wojsk lotniczych i obrony przeciwlotniczej mające na celu wsparcie jednostek lądowych i odcięcie rebeliantów od pomocy zewnętrznej dostarczanej drogą powietrzną, operacje specjalne nakierowane na wyeliminowanie nielegalnych grup i ustabilizowanie sytuacji, a także blokadę morską nałożoną przez Flotę Bałtycką w celu uniemożliwienia rebeliantom ucieczki. Zob. *Zapad-2017. Podsumowanie*, Warsaw Institute, 16 X 2017: <<https://warsawinstitute.org/pl/zapad-2017-podsumowanie/>> [dostęp: 20 X 2017].

wybuchem konfliktu zbrojnego. W rzeczywistości przewiduje prowadzenie ofensywnych działań zbrojnych na wielką skalę⁴¹.

Moskwa traktuje ćwiczenia „Zapad” z jednej strony jako element zastraszania opinii publicznej w krajach bezpośrednio graniczących z Białorusią i Rosją, z drugiej zaś – jako narzędzie pogłębiania podziałów między nowymi i starymi członkami wspólnoty transatlantyckiej poprzez stopniowe dezawuowanie informacji o skali i charakterze zagrożenia⁴². Manewry i towarzyszące im działania informacyjno-psychologiczne są także elementem narracji strategicznej, gdzie Białoruś i Rosję przedstawia się jako państwa stale zagrożone wrogią polityką Zachodu, który dąży do ich zdestabilizowania i zmiany rządzących reżimów. Ma to uzasadniać stosowanie adekwatnych środków (w tym militarnych), które będą przeciwdziałać rzekomej agresji⁴³. Tego rodzaju dezinformacyjnych prowokacji należy się spodziewać zdecydowanie więcej, ponieważ rosyjskie ministerstwo obrony planuje przeprowadzić w 2021 r. ponad 4,8 tys. ćwiczeń i działań szkoleniowych o zróżnicowanej skali, a białoruskie dowództwo wojskowe określiło go rokiem gotowości bojowej, w którym liczba wspólnych ćwiczeń z Rosją oraz innych wydarzeń wojskowych wzrośnie o jedną trzecią⁴⁴.

41 A. Wilk, P. Żochowski, *Ćwiczenia „Zapad 2021”. Rosyjska strategia w praktyce*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 3 IX 2021 (Komentarze OSW, 405), s. 4–5.

42 Manewry „Zapad” cechuje brak transparentności i łamanie zapisów *Dokumentu wiedeńskiego* OBWE, który w przypadku ćwiczeń wojskowych przekraczających liczbę 13 tys. żołnierzy zobowiązuje wszystkie państwa członkowskie do uruchomienia środków budowy zaufania i bezpieczeństwa (m.in. możliwości monitorowania przebiegu ćwiczeń przez zagranicznych obserwatorów). Rosyjskie Ministerstwo Obrony dzieli „Zapad” na wiele mniejszych, ale w pełni zintegrowanych ćwiczeń, co pozwala przekraczać limity i nie zapraszać zagranicznych obserwatorów (z wyjątkiem państw sojuszniczych, np. wchodzących w skład Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym). Szerzej zob. A. Wilk, *Ćwiczenia Zapad-2017 – wojna (na razie) informacyjna*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 1 IX 2017 (Komentarze OSW, 249).

43 A. Wilk, P. Żochowski, *Ćwiczenia...*, s. 6.

44 Zob. ogólnodostępny raport litewskiego wywiadu cywilnego i wojskowego: *National threat assessment 2021*, State Security Department of the Republic of Lithuania, Defence Intelligence and Security Service under the Ministry of National Defence, Vilnius 2021, s. 29: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2021/03/2021-EN-el_.pdf> [dostęp: 26 V 2021].

Zakończenie

Białorusko-rosyjskie działania dezinformacyjne przeciwko Polsce i innym państwom NATO oraz UE mają dyskredytować wszelkie przejawy opozycyjnej działalności na Białorusi. Przypisując obywatelom udział w inspirowanej z zewnątrz kolorowej rewolucji czy wojnie hybrydowej oraz współpracy z zagranicznymi służbami wywiadowczymi, reżim w Mińsku stara się delegitymizować masowy ruch protestu i doprowadzić do jego demobilizacji. Polska oraz Stany Zjednoczone, Litwa i Ukraina są przy tym kreowane na głównych wrogów zewnętrznych i podmioty odpowiedzialne za sytuację na Białorusi. Militaryzacja narracji świadczy o zdeterminowaniu Alaksandra Łukaszenki do utrzymania władzy wszelkimi środkami. Prezydent ucieka się w tym celu do tak desperackich kroków, jak porwanie samolotu pasażerskiego, zatrzymanie opozycyjnego aktywisty, a następnie wykorzystanie go do celów propagandowych. Aresztowany Raman Pratasiewicz został bowiem zmuszony do udzielenia państwowej telewizji ONT wywiadu, w którym skrytykował kanał Nexta i swoich byłych współpracowników, twierdząc, że jest to projekt sponsorowany przez zagraniczne służby specjalne⁴⁵. Bloger potępił tam również białoruską opozycję na emigracji oraz wspierające ją Litwę i Polskę, a ponadto „przyznał się”, że brał udział w przygotowaniach do zamachu stanu w Mińsku.

Ocena skuteczności oddziaływania dezinformacyjnego jest utrudniona ze względu na ograniczone możliwości prowadzenia badań opinii publicznej na Białorusi lub pozyskania wiarygodnych wyników takich ankiet. Warto jednak podkreślić, że według sondaży przeprowadzonych na zlecenie Ośrodka Studiów Wschodnich pozytywny stosunek do Polski deklaruje 74 proc. Białorusinów, a pozytywny stosunek do Polaków – 83 proc. Co więcej, z badania wynika, że 67,4 proc. respondentów nie uważa, by Polska stanowiła zagrożenie dla integralności terytorialnej Białorusi, a przeciwnego zdania jest 20,7 proc. Skalę poczucia zagrożenia polskim rewizjonizmem należy więc ocenić jako umiarkowaną, zwłaszcza gdy weźmiemy pod uwagę, że oskarżanie władz w Warszawie o chęć aneksji Grodzieńszczyzny stanowi główną oś antypolskiej propagandy w ostatnich latach, szczególnie

45 Zob. *Protasevič o svoih kuratorah, samolete Ryanair, Lukašenko, Tihanovskoj, sankciáh i golodnyh buntah*, „You Tube” [online], 3 VI 2021 [dostęp: 4 VI 2021]: <<https://www.youtube.com/watch?v=Ov1K-f930UA>>.

nasilonej po wybuchu kryzysu politycznego w sierpniu 2020 r. Aż 42,8 proc. badanych skłonnych jest natomiast upatrywać zagrożenia dla integralności terytorialnej Białorusi w Rosji, co stanowi bezprecedensowo wysoki wynik⁴⁶.

Władze w Mińsku nie zamierzają jednak zaprzestać działań na rzecz zmiany percepcji białoruskiego społeczeństwa względem Polski. Przykładem kreowania obrazu wroga są obchody rocznicy 17 września 1939 r., które w białoruskiej propagandzie przedstawia się jako przełomowy moment w najnowszej historii państwa – doszło bowiem wówczas do zjednoczenia Białorusinów rozdzielonych granicą „wymuszoną” w traktacie ryskim z 1921 r. By podkreślić znaczenie tej daty, prezydent Łukaszenka dekretem z 7 czerwca 2021 r. ustanowił 17 września świętem państwowym – Dniem Jedności Narodowej. W trakcie licznych wydarzeń o propagandowym i wyraźnie antypolskim wydźwięku krytykowano politykę II RP względem mniejszości etnicznych, podkreślano zasadność sowieckiej interwencji, demonizowano żołnierzy Armii Krajowej, a nawet sformułowano roszczenia terytorialne względem Polski (Białostoczczyzny) i Litwy (części Wileńszczyzny). Jednocześnie powtarzane było oskarżanie obecnych władz Polski o prowadzenie działań na rzecz destabilizacji Białorusi w celu odrywania zachodniej części kraju z pomocą Związku Polaków na Białorusi⁴⁷.

Białoruskie i rosyjskie działania informacyjno-psychologiczne przeciwko Polsce mają charakter systemowy i będą kontynuowane, co znacznie utrudnia nawiązanie jakiegokolwiek dialogu politycznego. Ich skala i intensywność zależą od bieżącej sytuacji, jednak stałe elementy antypolskiej narracji (np. podważanie polsko-amerykańskiego sojuszu, zakłamywanie historii, ataki informacyjne na projekty energetyczne oraz polskie siły zbrojne i żołnierzy NATO stacjonujących na wschodniej flance) będą utrzymywane w agendzie dezinformacyjnej. Wzmóżonej aktywności w tym obszarze możemy się spodziewać przede wszystkim w związku z manewrami wojskowymi z udziałem Białorusi, Rosji i państw sojusznicznych, a także wszelkimi

46 *Białorusini o Polsce, Rosji i sobie. Analiza badania opinii publicznej przeprowadzonego na zlecenie Ośrodka Studiów Wschodnich*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 29 I 2021 (Komentarze OSW, 373): <<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2021-01-29/bialorusini-o-polsce-rosji-i-sobie>> [dostęp: 29 I 2021].

47 Szerzej zob. K. Kłyśński, *Obchody rocznicy 17 września 1939 roku na Białorusi*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 21 IX 2021 [dostęp: 4 X 2021]: <<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-09-21/obchody-rocznicy-17-wrzesnia-1939-roku-na-bialorusi>>.

ćwiczeniami z udziałem wojsk NATO na terytorium Polski i państw bałtyckich. Do celów białorusko-rosyjskich działań informacyjno-psychologicznych w tym obszarze należy zaliczyć m.in. zastraszanie społeczeństw państw wschodniej flanki NATO groźbą wybuchu konfliktu zbrojnego, konsolidację białoruskiego i rosyjskiego społeczeństwa wokół władzy rzekomo stale zagrożonej przez Zachód dążący do obalenia reżimów w Mińsku i Moskwie, przypisywanie państwom NATO prowadzenia wrogiej i prowokacyjnej polityki względem Białorusi i Rosji czy wreszcie uzasadnianie podejmowania przez oba te państwa wszelkich środków (w tym wojskowych) mających na celu obronę przed agresją hybrydową NATO.

Bibliografia

- Aresztowani w „sprawie TUTby” więźniami politycznymi*, „Bielsat” [online], 25 V 2021 [dostęp: 26 V 2021]: <<https://belsat.eu/pl/news/25-05-2021-aresztowani-w-sprawie-tut-by-wiezniami-politycznymi/>>.
- Belarus puts troops along Western border on full combat alert*, „TASS” [online], 18 VIII 2020 [dostęp: 26 V 2021]: <<https://tass.com/world/1191107>>.
- Belarus: „You are not human beings”. State-sponsored impunity and unprecedented police violence against peaceful protesters*, Amnesty International, January 2021: <<https://www.amnesty.org/en/documents/eur49/3567/2021/en/>> [dostęp: 4 V 2021].
- Białorusini o Polsce, Rosji i sobie. Analiza badania opinii publicznej przeprowadzonego na zlecenie Ośrodka Studiów Wschodnich*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 29 I 2021 (Komentarze OSW, 373): <<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2021-01-29/bialorusini-o-polsce-rosji-i-sobie>> [dostęp: 29 I 2021].
- „Biały Legion” – Łukaszenka oskarża tajemniczą organizację o przygotowywanie przewrotu na Białorusi*, „Bielsat” [online], 23 III 2017 [dostęp: 23 III 2018]: <<https://naviny.belsat.eu/pl/news/bialy-legion-lukaszenka-oskarza-tajemnicza-organizacje-o-przygotowywanie-przewrotu-na-bialorusi/>>.
- Bielsat i „czarne pająki” z Bydgoszczy. Białoruska TV znów oskarża Polskę o prowadzenie operacji psychologicznej*, „Bielsat” [online], 26 I 2021 [dostęp: 26 I 2021]: <<https://belsat.eu/pl/news/bielsat-i-czarne-pajaki-z-bydgoszczy-bialoruska-tv-znow-oskarza-polske-o-prowadzenie-operacji-psychologicznej/>>.
- Bouchet N., *Russia’s „militarization” of colour revolutions*, „Policy Perspectives” (CSS ETH Zurich) 2016, vol. 4/2.
- Darczewska J., *Obroncy oblężonej twierdzy. O historycznej legitymizacji służb specjalnych Rosji*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2018 (Punkt Widzenia, 70).
- Doktryna wojenna Federacji Rosyjskiej*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2015, nr 35: <<https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/DoktrynaFederacjiRosyjskiej.pdf>> [dostęp: 4 X 2021].

- Dyner A. M., *Rosja wzmacnia potencjał wojskowy na zachodzie państwa*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 13 VI 2016 (Biuletyn PISM, 13).
- Ermolov A., *Otvet na dejstviâ Zapada: voennye Rossii i Belorussii budut trenirovat'sâ vmeste*, „Gazeta” [online], 5 III 2021 [dostęp: 26 V 2021]: <<https://www.gazeta.ru/army/2021/03/05/13501874.shtml>>.
- Fedorowicz K., *Polacy na Białorusi*, [w:] *Mniejszość polska na Białorusi, Litwie, Łotwie i Ukrainie: uwarunkowania, stan aktualny, perspektywy*, red. T. Stępniewski, Lublin 2020 (Prace Instytutu Europy Środkowej, 9/2020).
- FSB team of chemical weapon experts implicated in Alexey Navalny Novichok poisoning*, „Bellingcat” [online], 14 XII 2020 [dostęp: 4 V 2021]: <<https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2020/12/14/fsb-team-of-chemical-weapon-experts-implicated-in-alexey-navalny-novichok-poisoning/>>.
- Ivanova A., *Belarus between NATO and CSTO. Law and geopolitics*, „Belarus & Global Politics” 2019, No. 1.
- Kacała T., *Działania psychologiczne w Siłach Zbrojnych RP*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2014.
- Kakareko K., *Państwo Związkowe Białorusi i Rosji*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2008, nr 1.
- Kłyński K., *Masowe protesty na Białorusi*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 10 VIII 2020 [dostęp: 4 V 2021]: <<https://www.oswwaw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-08-10/masowe-protesty-na-bialorusi>>.
- Kłyński K., *Obchody rocznicy 17 września 1939 roku na Białorusi*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 21 IX 2021 [dostęp: 4 X 2021]: <<https://www.oswwaw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-09-21/obchody-rocznicy-17-wrzesnia-1939-roku-na-bialorusi>>.
- Kłyński K., Żochowski P., *FSB ujawnia próbę „zamachu” na Łukaszenkę*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 19 IV 2021 [dostęp: 19 IV 2021]: <<https://www.oswwaw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-04-19/fsb-ujawnia-probe-zamachu-na-lukaszenke>>.
- Kocieszewski R., *Ukraińskie bojówki szkolono w Polsce. Putin opowiada o rewolucji na Majdanie*, „Wirtualna Polska” [online], 28 VI 2017 [dostęp: 28 VI 2017]: <<https://wiadomosci.wp.pl/ukrainskie-bojowki-szkolono-w-polsce-putin-opowiada-o-rewolucji-na-majdanie-6138474027038849a>>.
- Kombinaciâ s Protasevičem. Kak Zapad mog sam ustroit' operaciû „lovlâ na živca”*, „Baltnews” [online], 24 V 2021 [dostęp: 24 V 2021]: <https://baltnews.lt/vnutri_Lithuania_politika_novosti/20210524/1020816098/Kombinatsiya-s-Protasevichem-Kak-Zapad-mog-sam-ustroit-operatsiyu-lovlya-na-zhivtsa.html>.
- Kontury: Lukašenko v Vitebskoj oblasti; protesty i mitingi; školy i davlenie na učitelej*, „You Tube” [online], 31 VIII 2020 [dostęp: 30 IV 2021]: <<https://www.youtube.com/watch?v=3ZNxJycGxf4>>.
- Kremlin spokesman slams US embassy's posts about rallies as indirect interference*, „TASS” [online], 24 I 2021 [dostęp: 4 V 2021]: <<https://tass.com/politics/1248303>>.

- Krzysztozek A., *Lukaszenka twierdzi, że przechwycił rozmowę odrzucającą tezę o otruciu Nawalnego*, „Euractiv” [online], 3 IX 2020 [dostęp: 4 V 2021]: <<https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-ue/news/lukaszenka-miszustin-nawalny-otrucie-polska-niemcy/>>.
- Kupiecki R., *Dezinformacja w stosunkach międzynarodowych. Geneza, cele, aktorzy, metody – zarys problemu*, [w:] R. Kupiecki, T. Chłoń, F. Bryjka, K. Kozłowski, J. Misiuna, J. Podemska, P. Podemski, *Platforma Przeciwdziałania Dezinformacji – budowanie odporności społecznej. Badania i edukacja*, Dom Wydawniczy „Elipsa”, Warszawa 2021.
- Lukašenko zaâvil o sozdanii antibeloruskogo informacionnogo centra na Ukraine, „Lenta” [online], 27 XI 2020 [dostęp: 30 IV 2021]: <<https://lenta.ru/news/2020/11/27/centry/>>.
- Lukaszenka: informacje o bombach płynęły z polskich adresów IP, „Polsat News” [online], 26 V 2021 [dostęp: 27 V 2021]: <<https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-05-26/lukaszenka-informacje-o-bombach-plynel-y-z-polskich-adresow-ip/>>.
- Mniejszość polska na Białorusi, Litwie, Łotwie i Ukrainie: uwarunkowania, stan aktualny, perspektywy, red. T. Stępniewski, Lublin 2020 (Prace Instytutu Europy Środkowej, 9/2020).
- Nacional’nyj sostav naseleniâ, graždanstvo, „Nacional’nyj statističeskij komitet Respubliki Belarus” [online, dostęp: 18 X 2021]: <<https://www.belstat.gov.by/informatsiya-dlya-respondenta/perepis-naseleniya/perepis-naseleniya-2009-goda/vyhodnye-reglamentnye-tablitsy/natsionalnyi-sostav-naseleniya-grazhdanstvo/>>.
- National threat assessment 2021, State Security Department of the Republic of Lithuania, Defence Intelligence and Security Service under the Ministry of National Defence, Vilnius 2021: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2021/03/2021-EN-el_.pdf> [dostęp: 26 V 2021].
- NATO denies Belarus claim of military buildup, but watching situation, „Reuters” [online], 16 VIII 2020 [dostęp: 26 V 2021]: <<https://www.reuters.com/article/uk-belarus-election-nato-idUKKCN25COG9>>.
- Plan „Solidarni z Białorusią” – Polska wesprze represjonowanych, „Serwis Rzeczypospolitej Polskiej” [online], 14 VIII 2020 [dostęp: 4 V 2020]: <<https://www.gov.pl/web/premier/plan-solidarni-z-bialorusia--polska-wesprze-represjonowanych>>.
- Polska jako wróg, „Serwis Rzeczypospolitej Polskiej” [online, dostęp: 4 V 2020]: <<https://www.gov.pl/web/sluzby-specjalne/ataki-medialne-na-polske-w-zwiazku-z-wydarzeniami-na-bialorusi>>.
- Protasevič o svoih kuratorah, samolety Ryanair, Lukašenko, Tihanovskoj, sankciâh i golodnyh buntah, „You Tube” [online], 3 VI 2021 [dostęp: 4 VI 2021]: <<https://www.youtube.com/watch?v=Ov1K-f93OUA>>.
- Raskroem tajnu „czernych paukov”! Personal, sekretne časti, speczadaniâ, NATO, SŠA. Ponâtnaâ politika, „You Tube” [online], 25 I 2021 [dostęp: 30 IV 2021]: <<https://www.youtube.com/watch?v=q2-Hhs-yAqo>>.
- Rękawek K., *Neither „NATO’s foreign legion” nor the „Donbass international brigades.” (Where are all the foreign fighters in Ukraine?)*, The Polish Institute of International Affairs, March 2015 (PISM Policy Paper, 6 (108)).

- Russian intelligence head says CIA, Pentagon implicated in Belarus unrest*, „TASS” [online], 29 IX 2020 [dostęp: 4 V 2021]: <<https://tass.com/politics/1206455>>.
- Russian spy chief says Navalny poisoned by West; Siberian police disagree*, „Radio Free Europe. Radio Liberty” [online], 6 XI 2020 [dostęp: 4 V 2021]: <<https://www.rferl.org/a/russian-spy-chief-says-navalny-poisoned-by-west-siberian-police-disagrees/30933876.html>>.
- Shekhovtsov A., *The challenge of Russia's anti-Western information warfare*, „International Centre for Defence and Security” [online], 24 IV 2015 [dostęp: 12 V 2021]: <<https://icds.ee/the-challenge-of-russias-anti-western-information-warfare/>>.
- Stešin D., *Sergej Kozlov, veteran specnaza: Belorussiej zanimaûtsâ pol'skaâ „Central'naâ gruppâ psihologičeskikh dejstvij”*, „Komsomol'skaâ pravda” [online], 21 VIII 2020 [dostęp: 21 VIII 2020]: <<https://www.kp.ru/daily/217171/4273716/>>.
- Vlasti Belorussii priznali êkstremistskimi bolee 50 kanalov i čatov v Telegram*, „TASS” [online], 24 V 2021 [dostęp: 24 V 2021]: <<https://tass.ru/mezhdu-narodnaya-panorama/11454399>>.
- Vooružennyj mâtež v Belarusi: Feduta, Zenkovič, Makar, Kostusev gotovili zahvat i ubijstvo*, „You Tube” [online], 17 IV 2021 [dostęp: 17 V 2021]: <<https://www.youtube.com/watch?v=PpV9s6YIflo>>.
- Wilk A., *Ćwiczenia Zapad-2017 – wojna (na razie) informacyjna*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 1 IX 2017 (Komentarze OSW, 249).
- Wilk A., *Rosyjska armia białoruska. Praktyczne aspekty integracji wojskowej Białorusi i Rosji*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2021 (Raport OSW).
- Wilk A., Żochowski P., *Ćwiczenia „Zapad 2021”. Rosyjska strategia w praktyce*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 3 IX 2021 (Komentarze OSW, 405).
- Zapad-2017. Podsumowanie*, Warsaw Institute, 16 X 2017: <<https://warsawinstitute.org/pl/zapad-2017-podsumowanie/>> [dostęp: 20 X 2017].
- Żochowski P., *Porwanie Pratasiewiczza – brutalna gra Łukaszenki*, „Ośrodek Studiów Wschodnich” [online], 24 V 2021 [dostęp: 24 V 2021]: <<https://www.oswwaw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-05-24/porwanie-pratasiewiczza-brutalna-gra-lukaszenki>>.